

Lausunto

07.08.2024

YVV/1290/2024

Asia: VN/13118/2024

Työ- ja elinkeinoministeriön lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi luonnoksesta hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain (jatkossa kotoutumislaki) muuttamisesta.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan kotoutumislakia muutettaisiin siten, että lain toimeentulotuesta aiheutuneiden kustannusten korvausaikaa lyhennettäisiin kolmesta vuodesta yhteen vuoteen. Esitys koski lain 63 §:ssä säädettyjä valtion korvauksia hyvinvointialueille, Ahvenanmaan maakunnan kunnille ja Kansaneläkelaitokselle. Esitettyä muutosta perustellaan julkisen talouden vahvistamispyrkimyksellä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että kotoutumislain mukaisen korvausjärjestelmän tarkoituksena on 1980-luvulta lähtien ollut varmistaa, että kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden vastaanotto ja kotoutumisen edellytykset voidaan turvata, sijoittuivat he mihin osaan Suomea hyvänsä, ja olivatpa heidän erityistarpeensa minkälaiset hyvänsä. Koska kansainvälisen suojelun saamisen tai Suomeen kiintiöpakolaiseksi hyväksymisen edellytyksenä ei esimerkiksi ole mikään tietty koulutustausta, ammatti, tai kielitaito, on lähtökohtaisesti voitava varmistaa, että pakolaisen kotoutumiseen voidaan varata resursseja, monialaista tukea ja aikaa. Pakolaisten joukossa voi myös esimerkiksi olla henkilöitä, jotka vamman tai sairauden vuoksi tai kidutuksen seurauksena ovat pitkäaikaisen tuen tarpeessa.

Lisäksi kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden vastaanotosta aiheutuvien kustannusten jakautumista niin, että valtion vastuu on huomattava, on pidetty tärkeänä kannustimena, jotta kunnilla ja hyvinvointialueilla olisi halukkuutta vastaanottoon.

Nyt lausuttavana olevan kotoutumislain 63 §:n muutoksen lisäksi yhdenvertaisuusvaltuutettu lausui jo aiemmin muiden kotoutumiskorvausten korvauksajan lyhentämisestä (muutokset kotoutumislain 61-62 §§). Aiempi ja tämä esitys heikentävät merkittävästi kuntien ja hyvinvointialueiden taloudellisia edellytyksiä ottaa vastaan ja tukea kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden kotoutumista. Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää ehdotettua 63 §:ssä säädetyn korvauksen lyhentämisen kolmesta vuodesta yhteen vuoteen ongelmallisena. Mikäli henkilön toimeentulotuen tarve jatkuu kolme vuotta, korvaukset kunnalle tai hyvinvointialueelle leikkautuvat kolmanneksen.

Kuten esitysluonnoksessakin todetaan, ei esitetyllä lakimuutoksella voida arvioida olevan merkittäviä työllistymistä edistäviä tosiasiallisia vaikutuksia. Kuten esitysluonnoksessa myös todetaan, mikäli korvausten piirissä olevien henkilöiden toimeentulotukiriippuvuutta ei pystytä vähentämään, heikentää esitetty lakimuutos ensisijaisesti kuntien ja hyvinvointialueiden taloutta. Esitetty lakimuutos ei itsessään edistä työllisyyttä tai vähennä korvausten piirissä olevien henkilöiden toimeentulotukiriippuvuutta, vaan tähän tarvittaisiin muunlaisia toimia. Julkiseen talouteen syntyy säästöä vain, mikäli korvausten piirissä olevien henkilöiden toimeentulotukiriippuvuutta saadaan vähennettyä. Kun samanaikaisesti laskennallisia korvauksia on tarkoitus leikata merkittävästi ja näin kuntien ja hyvinvointialueiden resursseja kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin, on varsin epätodennäköistä, että myöskään toimeentulotukiriippuvuutta voitaisiin nopeasti vähentää ja työllistymistä edistää.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu muistuttaa myös, että valtaosa kuntakorvausten piirissä olevista henkilöistä tällä hetkellä ovat Ukrainasta paenneita, tilapäistä suojelua saavia henkilöitä. Maahanmuuttovirasto myönsi tilapäistä suojelua 45 358 henkilölle vuonna 2022, ja 18 969 vuonna 2023 (lähde: Maahanmuuttovirasto). Heistä moni on nyt siirtynyt kunnan asukkaaksi. Ryhmässä on varsin paljon lapsiperheitä, ja usein niin, että Suomessa on vain toinen huoltaja. Näissä perheissä toimeentulotuen tarve on todennäköisesti pitkittynyt. Ukrainalaiset pakolaiset ovat myös sijoittuneet hyvin laajasti Suomeen, myös varsin pieniin kuntiin, joiden talouden liikkumavara on pieni. Hallituksen esityksen jatkovalmistelussa tulisi sen vaikutuksia erityisesti lapsen oikeuksien näkökulmasta myös arvioida. Vaikka korvauksajan muutoksella ei olisi suoranaisia vaikutuksia perheiden toimeentuloon, voivat resurssileikkaukset kohdentua alueilla esimerkiksi lapsille suunnattuun vapaa-ajan ja harrastustoimintaan, tai kotoutumista tukevien yhdistysten avustuksiin.

On myös syytä huomata, että toimeentulotuen piirissä on usein myös henkilöitä, jotka esimerkiksi pitkäaikaisen vamman tai sairauden vuoksi ovat erityisen vaikeassa työmarkkina- asemassa. Vaikka esityksessä mainitaan pakolaistaustaisten henkilöiden korostuneet erityistarpeet ja työllistymisen vaikeudet Suomessa, esityksessä ei kuitenkaan ole riittävällä tavalla tunnistettu ja huomioitu kohderyhmän haavoittuvaa asemaa, lähtökohtia työllistyä ja heterogeenisyyttä.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu ei myöskään kannata lausuntopyynnössä mainittua kehysriihen päätösten jatkovalmistelun säästötoimena esitettyä lain 60 §:n 1 momentin 4 kohdan, jossa säädetään kunnalle myönnettävästä valtionosuudesta kotoutumista edistävään monialaisteen yhteistyöhön esimerkiksi osaamiskeskuksen muodossa, kumoamista. Monialaisella yhteistyöllä voidaan tukea eri toimijoiden laadukasta työtä kotoutumisen ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi, ja

näin myös varmistaa, että esimerkiksi vammaisten tai kidutettujen pakolaisten tuen ja kuntoutusten erityisosaaminen voidaan turvata.

Esitysluonnoksessa todetaan, että työ- ja elinkeinoministeriö tulee toteuttamaan selvityksen, jonka tavoitteena on selvittää tarkoituksenmukaisimmat ja kustannustehokkaimmat tavat korvata kunnille ja hyvinvointialueille niiden kotoutumista edistävien palveluiden järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia. On hyvä, että asiaa selvitetään, mutta tietopohjaisen valmistelun ja päätöksenteon lähtökohdista olisi ollut perusteltua ensin selvittää korvausjärjestelmän vaihtoehdot, ja selvitysten pohjalta valmistella muutokset.

Esitysluonnoksen perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia koskevassa osiossa on kuvattu vain yleisesti lainsäädännön eri kieliversioiden oikeellisuutta, mutta ei lainkaan tässä esityksessä ehdotettavien lainmuutosten vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksiin. Vaikka esitysluonnoksessa onkin arvioitu, että muutoksella ei arvioida olevan välittömiä vaikutuksia kohderyhmänä olevien henkilöiden toimeentuloon, toimeentulotuella turvataan perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaista jokaisen oikeutta välttämättömään toimentuloon ja huolenpitoon. Toimeentulotuesta aiheutuneista kustannusten korvaamisesta kunnille ja hyvinvointialueille saattaa olla välittömien vaikutusten lisäksi välillisiä vaikutuksia toimeentulotukea saavien henkilöiden toimeentuloon, jotka olisi perusteltua arvioida osana esityksen vaikutusarviointia.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannattaa luonnollisesti lain ruotsinkielisen kieliasun korjaamista, ja korostaa, että asianmukainen ruotsinnois on itsestään selvä osa hyvää lainvalmistelua.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu viittaa lopuksi myös valtioneuvoston ”Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa” -toimenpideohjelmaan, jolla on tarkoitus vahvistaa väestöryhmien välistä ja työelämän yhdenvertaisuutta. Toteuttaakseen edellä mainittua toimenpideohjelmaa, kunnat ja hyvinvointialueet tarvitsisivat tukea ja resursseja kotoutumisen ja yhdenvertaisuuden edistämiseen, eikä resurssien leikkaamista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman

Stenman Kristina
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto